

Багатотраждальний Свидовець або через що громадськість протистоїть українському бізнесу

Верховний Суд України 29.09.2021 року скасував рішення Львівського адміністративного суду щодо забудови гірського масиву Свидовець у Карпатах а справу передано на повторний розгляд суду першої інстанції, в Закарпаття. Це означає, що інвестиційні наміри, які були започатковані ще в 2016 році, у вигляді мега-проекту туристично-рекреаційного комплексу «Свидовець» не будуть реалізовані а справа й надалі буде працевлаштовувати лише учасників судових процесів, які вже тягнуться не один рік.

Натомість, мега-проект ТРК «Свидовець» - це 23-33 підвісні канатні витяги, довжиною майже 85 км, більше 80-90 км нових автомобільних сполучень, 230-280 кілометрів лижних трас, 120 ресторанів, 60 готелів та об'єктів поселення на 22 тис ліжко-місць, 390 котеджів, 10 торгових центрів, 17 пунктів прокату спорядження, 2 відділення банків, 3 фітнес-центри, 5 багаторівневих паркінгів для 6000 автомобілів та створення 4-5 тис. робочих місць. Загальна площа ТРК понад 1430 га, в тому числі 1187 га земель держлісфонду (ДП «Ясінянське ЛМ Г») й 243 га земель державної власності (землі запасу) сільськогосподарського призначення. При цьому для будівництва доведеться зрубати 430 га лісу. Інвестиції складуть 1,5 млрд доларів США а термін будівництва 12 років.

Території адміністративних одиниць, на яких планується реалізувати ТРК «Свидовець», це Рахівський район - смт. Ясіня (населення 8 576 осіб) та с. Чорна Тиса (населення 2 860 осіб), які входять до Ясінянської територіальної громади та Тячівський район - с. Лопухово (населення 3 317 осіб), яке входить до Усть-Чорнянської територіальної громади.

Чому мега-проект в сфері гірськолижного туризму погруз в скандалах між громадськістю, інвесторами та органами місцевої влади

Однак, чому, здавалось би: сучасний, перспективний а головне - пріоритетний та ймовірно прибутковий проект в сфері туризму, яку в Закарпатті оголошено як пріоритетну - погруз, фактично, в скандальних перипетіях між інвесторами й органами місцевої влади з одного боку та екологами, захисниками природи й небайдужими закарпатцями з іншого?

Серед основних причин, про які вже не раз писали українські ЗМІ, варто нагадати, що саме дії місцевих органів влади, через некомпетентність, нещирість та нечесність дій останніх, стали першопричиною вищевказаної ситуації, яка на сьогодні так й унеможливила не стільки реалізувати мега-проект, скільки, розсварила громадськість, владу та потенційних інвесторів між собою. Саме: маніпуляції учасників, відсутність належної інформації та прозорості в діях, відверта неправда, коли були, фактично, приховані: реальні наміри, фактичні інвестори та спроба фальсифікацій оцінки впливу на довкілля – нівелювали непоганий інвестиційний задум.

Натомість, мета цього огляду, не стільки констатація вже відомих фактів чи коментування позицій сторін та рішень судів, скільки: фактами, аргументами та аналітикою таки спробувати розібратись у ситуації навколо доцільності, організації й реалізації будівництва та експлуатації туристично-рекреаційного комплексу «Свидовець» на Закарпатті.

Буковель, Славське, Боржава, Драгобрат

Для розуміння мотивів розширення найбільшого в Україні гірськолижного курорту «Буковель» на ТВК «Свидовець» доцільно ознайомитись з першим, пам'ятаючи, що це не тільки готелі, ресторани, десятки витягів трас та сотні тисяч відпочиваючих по року. За даними самого «Буковеля», курорту належить 800 га землі, з них на 2015 рік було забудовано 220 га. У розвиток курорту на цю ж дату було вкладено понад \$600 млн, відвідуваність становила близько 2 млн туристів на рік (Карпати у 2015–2016 роках приймали близько 3,5 млн відпочиваючих). Крім того, курорт працевлаштовує 5000 працівників влітку та 3000 – взимку та є чи не найбільшим платником податків до місцевого та обласного бюджетів.

Так, в селі Поляниця, Івано-Франківській області де розташований «Буковель», на сьогодні проживає 1000 людей. Бюджет села - 50 млн грн, порівняно з 30 000 грн дотаційного бюджету та 600 людьми в 2000 році. Зараз - це село мільйонерів. Якщо взяти всіх підприємців, які ведуть в Буковелі бізнес (а це близько 5000 ліжко-місць), наприклад, в радіусі 5 км від в'їзду з Полянці, то обіг всіх цих підприємств, якщо взяти кожне і помножити на вартість, яку вони пропонують, за зимовий період приблизно 2 млрд грн.

Крім «Буковелю» на гірськолижний ринок от-от вийде «ОККО-Рітейл» Віталія Антонова (власник ПАТ «Галнафтогазу»), який планує збудувати у Славському гірськолижний комплекс. Орієнтовна ємність порівнюється з Буковелем, від 25 000 туристів щодня. Проєкт створить біля 5000 нових робочих місць на курорті та 25 000 нових робочих місць загалом по регіону.

Під цей гірськолижний курорт хочуть задіяти гори Тростян, Погар, Високий Верх, Чорна Ріпа та Захар Беркут, де знаходиться понад 75 км гірськолижних трас. У розбудову цього комплексу планують інвестувати 500 млн євро. При цьому, «друге дихання» найстарішому гірськолижному курорту ще часів СРСР мають дати і явні переваги перед тим же «Буковелем», адже саме через Славське проходить залізнична гілка з прямим сполученням як на Київ і Львів, так і в країни Європи.

Цікаво, що якщо гірськолижний курорт «Буковель» отримав земельну ділянку (800 га) у власність то компанія «ОККО-Рітейл», що входить у ПАТ «Галнафтогаз» отримала ділянки в межах гірського масиву (в районі Нижньої і Верхньої Рожанки) в оренду на 30 років. Правда, пізніше «дякуючи» саме адміністративній реформі, вже на новоутвореній території Славської об'єднаної територіальної громади, згадуваний вище Антонов разом з бізнес-партнером Василем Даниляком, через компанії «Рожанка парк» та «Славські» таки заволоділи більше 300 га землі. Це було зроблено через приватизацію понад 200 земельних ділянок на території сіл Верхня Рожанка та 12 земельних ділянок на території Волосянки. Наразі призначення цих земель - для ведення особистого селянського господарства.

Однак, якщо в Славському поки йде процес «збирання земель» з метою їх концентрації в одних інвестиційних руках, то власники «Буковелю» запевняють: «якщо ви хочете інвестувати в «Буковель», це може бути не тільки 50 на 50 з нами, ви можете наприклад, купити у нас землю і щось самі зробити. Тоді ти - 100% власник. Ми кажемо, що на цьому місці може бути готель таким або таким розміром. Ми погоджуємо. Є майстер-план території і генеральний план забудови, обов'язковий для всіх інвесторів. Немає нічого такого, що можна взяти і де-завгодно побудувати». <https://zaxid.net/news/>

Є ще одна ідея-проєкт високогірного всесезонного спортивно-туристичного кластера «Боржава», якою опікається компанія «Боржава Ессет», яку представляє Гернот Ляйтнер. Він є директором словацької Carpathian Mountain Resort, яка через низку українських компаній володіє 500 га землі на Закарпатті, де й заплановано побудувати новий курорт. Відомо, що в Боржаву вже інвестовано 25 млн євро. Зокрема, закупили і планують встановити перший в Україні гондольний підйомник - туристів вивозитимуть у гори витягом завдовжки 4 км. Надалі інвестор планує влити в туристичний кластер на Боржаві ще 250–300 млн євро.

Й, останній гірськолижний об'єкт – Драгобрат (1300-1700 м над рівнем моря), який так і не став курортом, але заслуговує на увагу через своє найвисокогірніше місце розташування серед всіх інших в Україні. Тобто, наявністю стабільного сніжного покриву з листопада по травень на Драгобраті не може похизуватись ні один з вищевказаних гірськолижних комплексів.

Майже 100 суб'єктів підприємницької діяльності, які зареєстровані та діють на Драгобраті одноразово приймають більше 2 000 відпочивальників. Однак, юридично, земельні ділянки, які роками роздавались Рахівською РДА бажаним, на відміну від дозволів на будівництво: готелів, турбаз, ресторанів, барів, канатних витягів тощо, так й залишаються в статусі «користування». Саме це та відсутність а пізніше ігнорування Генерального плану призвело до стихійної забудови Драгобрата, нерідко «стіна в стіну», учасники якої ніяк не самоорганізовані для впорядкування вищевказаного й до сьогодні. На підтвердження цьому - «шанхайський вид» Драгобрата, який постійно будується. Власники ж об'єктів на Драгобраті - «відігруються» на ігноруванні сплати туристичного збору, який, при рекреаційних можливостях «гірськолижного курорту» та, по суті захмарних цінах на послуги, які надаються відпочиваючим - є мізерним.

Більше того, цей гірськолижний комплекс, фактично - не має асфальтованої дороги та питної води, звідти практично не вивозиться сміття а увесь «комфорт» закінчується вигрібними ямами. Майже щорічні повені, які нищать полотно дороги та відсутність коштів для проведення капітального ремонту шляхопроводу «на Драгобрат» - тема не одного бунтівного зібрання власників туристичних суб'єктів. http://www.rakhiv.in/NewsOpen/id_news_976998

В останній роки, Драгобрат потерпає ще й від масової роздачі земельних ділянок, як правило родичам та наближеним до очільників влади всіх рівнів, ніби під огородинцтво та садівництво, як правило під гірськолижними підйомниками і в зонах катання, що є предметом не одного скандалу та судової тяганини. Саме через все вищевказане, проєкти мрійників від Закарпатська ОДА, наприклад, про Олімпіаду на Драгобраті викликають, максимум – посмішку.

Мотивами ж для розширення інвестиційної активності з боку українського бізнесу, стосовно вищеперерахованих проєктів та їх інвесторів й надалі слугуватиме інформація про те, що чимало любителів гірськолижних видів спорту, які проживають на Львівщині активно їздять відпочивати в

гори сусідньої Польщі а, відповідно, жителі Закарпаття - в словацькі Татри. <https://mind.ua/publications/20222653-konkurenti-kolomojskogo-hto-j-skilki-investue-u-girskolizhni-kurorti>
З цього приводу варто звернути увагу на ту ж Словаччину, яка може бути непоганим прикладом для України саме в становленні та розвитку гірськолижних курортів.

Словаччина

Щорічно в Словаччині громадяни цієї країни разом з іноземними туристами катаються на лижах в горах до 5 мільйонів днів. Тобто, майже кожен 5-й словак (18% населення) є лижником або сноубордистом, що дозволяє Словаччині займати 11 місце у світі за цим показником.

З цією метою, в Словаччині (станом на 2018 рік) діє 476 витягів та канатних доріг, які розташовано у 107 туристично-відпочинкових комплексах та на зимових лижних курортах. При цьому, більшість вищевказаних об'єктів розташовані в заповідних зонах (станом на 2011 рік, охоронюваних територій різних категорій – 1151) і національних парках (9), по яких Словаччина, завдяки своїй невеликій площі, займає 3 місце в Європі.

Через це, як повідомляє Інститут екологічної політики (ІЕР) Міністерства охорони навколишнього середовища Словацької Республіки: «необхідно, щоб ми мали чітко визначені пріоритети в найрідкісніших районах і не завдавали зайвої шкоди біорізноманіттю». (<https://www.odpady-portal.sk/Dokument/104487/kolko-slovakov-lyzuje-patrime-medzi-rekordmanov.aspx>).

Слабкіші зими, які мають місце в останні десять років по всьому світі, загрожують економіці гірськолижного бізнесу, особливо, для невеликих регіональних зимових курортів. Власники або не мають снігу, або їм доводиться сніжити частіше, що коштує їм грошей. Крім того, вони стикаються з жорсткою конкуренцією з боку великих гірськолижних курортів.

Так, наслідком зміни клімату, є те що рівень суцільного снігового покриву вже є нижче 1100 м, що є проблематичним для 78% словацьких гірськолижних курортів, які знаходяться нижче цієї межі (лише 16% вище цієї позначки). Тому технічне обслуговування гірськолижних курортів, не кажучи вже про їх розширення швидше за все буде фінансово витратнішим та більш енергоємними, з огляду на необхідність саме технічного засніження.

<https://www.lanovky.sk/?page=rep&id=1026>

Висновки

Отже, виходячи з вищенаведеного можна констатувати наступне:

- українські інвестори активно включилась в розбудову гірськолижно-відпочинково-рекреаційної інфраструктури, побачивши перспективу непогано заробити в цьому сегменті бізнесу в Україні;

- очевидно, що адміністративна реформа територій на місцях суттєво прискорить та спростить процес «отримання» земельних ділянок для реалізації інвестиційних намірів, причому всіма способами, що буде викликати: непорозуміння, протистояння, скарги, судові справи тощо, особливо з боку потенційних конкурентів;

- непрозорість отримання земельних ділянок й відсутність зрозумілих механізмів переводу земель сільськогосподарського призначення, земель лісового фонду до рекреаційних, відсутність гарантій бізнесу саме з боку держави а також безперспективність розгляду судових спорів – унеможливує прихід іноземного інвестора в Україну;

- проектно-кошторисні, будівельно-монтажні, рекламно-маркетингові зусилля українських інвесторів а також розміри інвестицій – в цілому наближаються до загальносвітових, особливо в частині використання європейського та північноамериканського досвіду у цій сфері;

- через зміни клімату, рівень суцільного снігового покриву вже майже нижче 1100 м (над рівнем моря), що призводить до надмірного використання снігових пушок й, відповідно, води та електроенергії й здороження надаваних послуг, що мало б бути враховано при масовій забудові українських гірськолижних курортів;

- невміння влади та небажання інвесторів професійно, гласно й відверто спілкуватись з громадськістю, експертним середовищем та фахівцями: екологами, захисниками природи, туризмологами й так далі а також ігнорування їх: думки, висновків, заключень, побажань тощо - призводить до непорозумінь, напруженості, протестів, пікетів аж до судових рішень;

- при цьому, як показує європейський досвід, розвиток гірськолижно-відпочинково-рекреаційної інфраструктури можливий навіть в різного роду природоохоронних зонах та, навіть в національних парках.

ТРК «Свидовець»

Повертаючись до мега-проекту ТРК «Свидовець», треба погодитись, що всякі крайнощі, це - погано й шкідливо. Тобто, бездумна, хаотична, з ігноруванням оцінок впливу на довкілля (ОВД) та нашвидкуруч організована реалізація подібного задуму, яку місцева влада, вкупі з інвесторами «протискують» навіть за допомогою судів, максимум - «народить» Буковель або, навіть - черговий Драгобрат, з вищевказаними недоліками.

Судячи з усього, ТРК «Свидовець», як би це не маскувала місцева влада всіх рівнів, зголосились будувати ТОВ «Скорзонера» (zareєстровано 03.07.2000, за адресою: 78593, Івано-Франківська обл., Місто Яремче, село Поляниця) та ТОВ «Скорзонера-Закарпаття» (zareєстровано 21.09.2004 за адресою: 90600, Закарпатська обл., Рахівський р-н, м. Рахів), за якими «стоїть» ТРК «Буковель» а за всіма останніми, відомі фізичні особи - олігархи України.

Це саме ті особи та їх партнери, які через низку європейських фірм та офшорних компаній, в статусі інвесторів - придбали готель «Панганс» в австрійському Земмерінгу а за ним Panhans Holding скупил майже всі великі готелі курорту, витяги та ресторани біля гірськолижних трас й так далі. Однак, проблеми з викупом земельних ділянок у місцевих землевласників (Австрія не Україна), підозри в корупційних оборудках та некомпетентність менеджменту, найнятого українцями, фактично поховали надії австрійців на «рятівників зі сходу». <https://www.dw.com/uk/українські-мільйони-в-австрійських-альпах/a-41750395>

Так чи інакше вищевказаний ТРК «Буковель», який є фактично «туристичною в'язницею» (зі своєю дорогою, перекритою шлагбаумами, власною охороною, правилами «приватної території» тощо), навряд чи може слугувати прикладом, позаяк туристичні мегаполіси це - азіатчина а не європейська практика. Прикладом є Швейцарія чи Австрія, коли тисячі приватників, які власноть маленькі готелі та ресторанчики, розкидані по Альпах, більш корисні для цих країн ніж кілька приватних мегаполісів у горах, які як правило власноть місцеві товстосуми. Власне, сама ідея «продовження» ТРК «Буковелю» на Закарпаття - це всього лише розширення останнього та продовження монополії кількох брендів, як-то: «Приватбанк», МАУ/Дніпроавіа та «Хортиця». Останнє ж унеможлиблює долучення до розвитку туристичної сфери потенційних але дрібних конкурентів та іноземних інвесторів.

Більше того, розширення проекту ТРК «Буковель» на Свидовець - це ніяка не гарантія наповнення бюджету, бо сьогоднішні туристичні об'єкти Буковелю, майже поголовно влясноть офшорні компанії, куди і йдуть податки (https://zaxid.net/gospodari_krayini_bukovel_n1345277).

Очевидно, що створення турстичних монстрів на кшалт «курорту Свидовець» так як це пропонується та що рекламує місцева влада (замість організувати економіку області) - це процес взяття в заручники природних батаств краю й покладання їх до ніг нуворишів, які, ніби створють «покращення» для громади області і забезпечать показники чиновництву. Тим паче, що приклад ТРК «Буковелю», не дає відповідей на цілу низку питань, а саме: скільки людей офіційно працевлаштовано на об'єктах цього туристичного комплексу та скільки з них місцевих; який фонд заробітної плати; яких та скільки податків сплачено, наприклад, за останні 5-10 років; чому туристичні об'єкти Буковелю майже поголовно влясноть офшорні компанії й так далі. Другими словами, чи варто клонувати на Свидовці щось подібне? Та чи розумно, взагалі відмовитись від мега-проекту ТРК «Свидовець» і як діяти, щоб вірно відповісти на питання доцільності та вигідності останнього на Рахівщині?

Далеко не на всі питання можна знайти відповіді не тільки стосовно конкретно ТРК «Свидовець», але й туристичної сфери в Україні взагалі, не кажучи вже про такі «дрібнички», які навряд чи навіть відомі українським туризмологам та фахівцям туристичної сфери країни. Мова, про промисловий стандарт GRI (Global Review Index) чи сертифікаційний стандарт Travelife. Наприклад, останній об'єднує критерії управління та ефективності й базується на провідних міжнародних нормах і рекомендаціях, як то:

EMAS III - Схема екологічного менеджменту та аудиту ЄС;

ISO 14001 - Управління навколишнім середовищем;

UNEP - Ініціатива турооператорів (керівники компанії та ланцюга поставок);

GRI - Global Reporting Initiative, додаток для турооператора;

GSTC - Критерії Глобальної ради сталого туризму (GSTC);

OECD - Керівництво для багатонаціональних підприємств;

ISO 26000 - Керівництво та принципи корпоративної соціальної відповідальності.

Тобто, навіть важко собі уявити, коли в Україні, наприклад, буде актуальним рейтинг в Інтернеті, який використовують тисячі готелів по всьому світу як еталон зусиль з управління власною

репутацією. Або, коли у нас стануть критеріями «викиди вуглецю на одну [готельну] кімнату» чи коли хтось цікавитиметься загальним відсотком викидів парникових газів у туристичній сфері країни.

Що робити?

Відповідаючи на питання: що робити, насамперед доцільно на розділеному навпіл аркуші паперу написати «плюси» й «мінуси» доцільності, організації та реалізації будівництва й експлуатації туристично-рекреаційного комплексу «Свидовець». Так, серед позитиву можемо відзначити: наявність сучасного гірськолижного курорту; привабливу туристичну дестинацію; економічно самодостатні та інвестиційно-привабливі територіальні громади; підвищення якості життя в територіальних громадах (ріст вартості земельних ділянок та нерухомості навколо ТРК); покращення санітарно-епідеміологічних показників в територіальних громадах (після введення в експлуатацію: водоводу, каналізації, сміттєпереробних та/чи сміттєспалювальних підприємств); потенційне працевлаштування жителів (та зниження рівня безробіття, відповідно, зменшення відсотку депресивності регіону); суттєве покращення дорожньої інфраструктури, засобів зв'язку, Інтернету тощо; рекламно-іміджеві надбання та позитиви для краю й країни, в цілому.

До негативу треба віднести все те, що вадить нині діючим ТРК, з урахуванням недоліків, які вказано вище. Крім того, варто пам'ятати, що ТРК «Свидовець» - єдиний український гірськолижний об'єкт, який планують споруджувати на високогір'ї, поза межами населених пунктів, з певним руйнуванням й трансформацією природних екосистем та в суттєвих протиріччях з громадськістю, екологами, охоронцями природи й так далі.

Крім того, вказана територія під ТРК, що не виключено - може бути лавинонебезпечна та зсувонебезпечна, через порушення рельєфу і підрізки схилів та ґрунтів в результаті планування земельних ділянок. Очевидно, що через вирубку дерев та кущів, на ділянках будівництва об'єктів та інфраструктури проекту - відбудеться певний вплив на тваринний та рослинний світ, можливі порушення шляхів міграції, місць гніздувань, нересту та ареалів існування фауни. Діяльність такого об'єкту матиме вплив на атмосферне повітря, через викиди забруднюючих речовин від стаціонарних і пересувних джерел викидів, як-то: дизельні електростанції, автотранспорт, витяжна вентиляція паркінгів, робота кондиціонерів тощо та, відповідно - шумовий вплив. Забір поверхневих вод, скид стічних вод та забір підземних вод матиме вплив на поверхневі води та на підземні води, відповідно.

Не можна ігнорувати й міжнародні зобов'язання та відповідні законодавчі акти України, якими охороняються особливо цінні, природоохоронні території міжнародного, національного та місцевого значення, навіть за умови обмеження планованих дій в мажах буферних зон природно-заповідних фондів України.

Тим не менше, виходячи з вищенаведеного й з урахуванням «плюсів» та «мінісів» щодо доцільності, організації й реалізації будівництва та експлуатації ТРК «Свидовець», а також виходячи з того, що судово епопея та «боротьба» швидше за все продовжиться, зацікавленим сторонам доцільно знову повернутись до цієї дискусії. З цього приводу видається логічною якась Концепція, яка б дозволила подискутувати навколо: доцільності мега-проекту, взагалі; принципів та організації такого, шляхи реалізації: етапів та територій (зон); доцільності фінансування через «зелені облигації»; критеріїв експлуатації: умов, правил та гарантій; очікуваних результатів та висновків й так далі. Саме - **Концепцію доцільності, організації та реалізації будівництва й експлуатації туристично-рекреаційного комплексу «Свидовець»** (в додатку) - пропонуємо до уваги та запрошуємо до її обговорення. На нашу думку, саме такий підхід уможливить без формальних «громадських слухань», поза чиновницькими кабінетами та судовими залами, без звинувачень та «викривальних» публікацій в українських ЗМІ предметно й по-суті поспілкуватись між зацікавленими сторонами: чиновниками, інвесторами, фахівцями...

Ю.Ключівський, керівник IASEED
Ужгород-Прага, листопад 2021

P.S. Коли матеріал вже було підготовлено, стало відомо, що Ухвалою Закарпатського окружного адміністративного суду, від 22 жовтня 2021 року, було прийнято адміністративну справу № 807/1314/17 до нового провадження та призначено до підготовчого судового засідання, яке відбудеться 29 листопада 2021 року, в м. Ужгороді.